

УДК 373.66:377.6

Голова Наталія Іванівна
кандидат педагогічних наук, доцент
викладач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет
м.Хмельницький, Україна

ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФРАНЦІЇ

В статті встановлено, що французька система навчання в інститутах соціальної роботи відрізняється від української, зв'язком між теорією та практикою. Проаналізовано систему вступу кандидатів на напрям підготовки «соціальна робота». Досліджено, що для сучасної системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери, характерною є тісна взаємодія навчальних закладів, де здійснюється теоретична підготовка та підприємств, які є базами для практичного навчання. Охарактеризовані принципи соціальної освіти у Франції.

Ключові слова: соціальна освіта, соціальний працівник, принципи, система підготовки, навчання, кандидат.

Вступ. Соціально-економічні проблеми, орієнтація України на європейський освітній простір зумовлюють доцільність вивчення зарубіжного досвіду з підготовки фахівців соціальної сфери. Критичний аналіз досягнень і прорахунків інших країн дасть змогу оптимізувати процес соціальної освіти в Україні, та врахувати усі варіанти для впровадження власної системи. У цьому контексті значний інтерес становить досвід Франції, де витоки соціальної роботи простежуються з VI століття, та починаються з релігійного підґрунтя, а саме християнсько-католицької благодійності. Важливість вивчення досвіду цієї держави підтверджується тим, що вона займає провідні позиції з розробки та впровадження освітніх інновацій і при цьому вирізняється зваженим підходом до проблеми оптимального поєднання національних традицій із актуальними тенденціями розвитку світових систем соціальної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню досвіду професійної підготовки соціальних працівників за кордоном присвячено праці зарубіжних учених М.Доуел, Ш.Рамон, Т.Шанін, С.Шардлоу (Велика Британія), В.Бочарова, А.Панов, Т.Яркіна (Росія), В.Гріффіс, А.Кроплі, Дж.Кросс (США), Р.Массан, Дж.Реміон (Бельгія), Г.Серензен (Данія), А.Фішер, Д.Хоффман (Німеччина), Б.Буке, П.Бешлер, Ф.Лаот (Франція) та інші.

Проблема професійної підготовки соціальних працівників стала предметом активних наукових досліджень у нашій країні. Дослідження теоретико-методологічних основ професійної соціальної освіти представлено у працях українських науковців С.Архипової, О.Безпалько, А.Капської, О.Карпенко, І.Ковчиної, І.Козубовської, М.Лукашевича, І.Миговича, Л.Міщик, В.Полішук, В.Полтавця та інших. Дослідження досвіду зарубіжних країн у підготовці соціальних фахівців та можливостей їх реалізації в Україні представлено у працях Л.Віннікової, Н.Собчак, В.Тименка (США), В.Козубовського, О.Пічкара (Велика Британія), Н.Гайдук, Н.Микитенко (Канада), О.Пришляк (Німеччина), С.Когут (Польща) та інших. Разом із тим, результати аналізу наукових джерел засвідчують, що професійна підготовка фахівців соціальної сфери Франції не була достатньо вивчена вітчизняними науковцями. Зокрема в спеціальній соціально-педагогічній літературі не в повній мірі висвітлені питання практичної підготовки соціальних працівників та принципи соціальної освіти у Франції [1, с.234-235].

Актуальність проблеми вивчення та відсутність комплексних наукових досліджень, присвячених дослідженню французького досвіду організації та здійснення підготовки фахівців соціальної сфери, визначили мету та завдання публікації. **Мета** –проаналізувати принци-

пи підготовки соціальних працівників до майбутньої професійної діяльності у Франції. Визначивши мету, можна виділити такі **завдання**: 1. Проаналізувати зарубіжний досвід з підготовки фахівців соціальної сфери. 2.Визначити принципи освіти соціальних працівників

Виклад основного матеріалу. Організація процесу навчання у французьких школах, з підготовки соціальних працівників, спирається на відповідні законодавчі документи та підпорядковуються таким міністерствам: Міністерство зайнятості та солідарності; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство з облаштування міського середовища.

Підготовка фахівців з соціальної роботи здійснюється в школах, центрах та інститутах підготовки, визнаних і субсидованих державою, яка бере на себе більшу частину витрат. У загальній чисельності понад 250 установ, з підготовки фахівців соціальної сфери, розподілені по всій території і приймають близько 31 000 студентів на рік. Третина всіх центрів підготовки фахівців є асоціаціями Закону 1901 р. (відповідно до Закону Франції «Про асоціації» від 1 липня 1901 р. асоціації, які дозволені законом (так звані «асоціації, що заявлені»), набувають статус юридичної (моральної) особи (personnalitef morale) після реєстрації у відповідній префектурі). Решта є державними (public) установами в яких процес навчання здійснюється при університетах, державних ліцеях або безпосередньо при Генеральних зборах (Conseils Geneaux) департаменту або в їх госпітальних установах [2, с.111-115].

У Франції існує диференційована багаторівнева система підготовки фахівців для соціальної сфери, заснована на своєчасній професійній орієнтації та допрофесійної підготовки, що реалізуються в загальноосвітній школі. У Франції не прагнуть вдаватися до ранньої спеціалізації. Спостерігається тенденція поступового розширення і поглиблення загальноосвітньої підготовки як основи подальшої спеціалізації. Французька система навчання в інститутах соціальної роботи відрізняється від української, зв'язком між теорією і практикою. Такий зв'язок спрямований на те, щоб студенти змогли свої теоретичні знання застосувати практично, на експериментальному стажерському майданчику. Таким чином, стажування є найбільш інтенсивними періодом професійного становлення студентів і предметом ретельного аналізу (моніторингу) з боку керівника від баз стажування.

Така альтернативна форма навчання, вимагає побудови активної педагогіки: організації інтенсивної самостійної роботи студентів, розвитку пошукових здібностей, навичок соціального проектування, роботи у групах та індивідуально. Співпраця між центрами підготовки фахівців і медико-соціальними та соціально-педагогічними установами дозволяє ефективно організу-

вати альтернативну форму навчання.

Для всіх напрямів соціальної роботи відбір кандидатів проводиться самими центрами та інститутами кадрової підготовки. Для деяких кандидатів, які не мають необхідного рівня, іспити організуються Регіональними відділами Санітарних та Соціальних Агенств (Direction Regionale des Affaires Sanitaires et Sociales, DRASS). Вступні іспити, організовані кожним центром мають на меті оцінити за допомогою письмових іспитів та співбесід: чи зможе абітурієнт вчитися і чи розуміє він суть обраної спеціальності, а також відповідність індивідуальної спрямованості обраній професії [3, с.52-54].

Випускні іспити організуються різними підрозділами Міністерства народної освіти і технологій за дорученням регіональної Академії. Екзаменаційні питання складаються фахівцями, що призначаються конфіденційно. Вони розсилаються по різних департаментам і ніколи не залишаються в тому департаменті, в якому були запропоновані та складені. Зміст питань є професійною таємницею як для тих, хто проводив технічну обробку, так і для їх авторів.

Значна частина підготовки фахівців проводиться в регіональних центрах, інститутах, спеціалізованих школах з підготовки персоналу для роботи в соціальній сфері, які мають багаторічний досвід соціальної практики в даному регіоні, апробують різні моделі, методи і форми діяльності, акумулюють значний потенціал в галузі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери.

Для сучасної системи професійної підготовки фахівців соціальної роботи у Франції характерною рисою є тісна взаємодія навчальних закладів, де здійснюється теоретична підготовка та підприємств, які є базами для практичного навчання. Це відкриває можливості для численних експериментів у сфері розробки нових форм, змісту і напрямів безперервної освіти: дистанційна підготовка, вечірня форма навчання, система почергового навчання, самопідготовка та ін. Таким чином, підготовка соціальних працівників побудована за принципом почергового навчання (l'alternance), коли періоди теоретичного навчання чергуються з періодами стажування в різноманітних навчальних закладах, соціальних службах, організаціях та установах. Обидві складові підготовки фахівців соціальної роботи здійснюються за єдиною навчальною програмою, переслідують єдину мету і оцінюються за однаковими критеріями [4, с.59-61].

На регіональному рівні принцип почергового навчання регламентується Хартією, яка визначає обов'язки і повноваження місцевої влади та освітніх установ, які здійснюють підготовку фахівців соціальної сфери. Відповідно до даного документа умови реалізації принципу розробляються кожним навчальним закладом самостійно і фіксуються в навчальному плані з уточненням методів і форм навчання на всіх етапах підготовки. Теоретичне навчання будується в відповідності з державним (Національна схема соціальної підготовки) та регіональними (регіональні схеми соціальної підготовки) стандартами і організовується на базі навчального закладу.

Сьогодні почергове навчання трактується як такий спосіб підготовки, при якому 2 групи її учасників (викладачі, керівники практики), перебуваючи в різних місцях (в навчальному закладі, на підприємстві, в соціальному закладі) підтримують динамічний і структурований зв'язок, загальними зусиллями сприяють розвитку знань і умінь майбутніх фахівців соціальної сфери.

Принципи соціальної освіти у Франції:

1. *Принцип почерговості* – це також навчальний процес, в ході якого студент, перебуваючи по черзі в умовах теоретичного навчання та в практичній ситуації, які

педагогічно взаємопов'язані, має можливість розвивати свої здібності, мобілізувати свої знання, застосовуючи їх у конкретних завданнях. В процесі підготовки, якщо вона проходить без попереднього і поглибленого контакту з базою практики, у студента не формуються практичні навички поведінки в реальних проблемних ситуаціях, що в майбутньому знижує ефективність його роботи в умовах професійної діяльності. Практична підготовка необхідна для того, щоб студент міг простежити свої реакції в тій чи іншій складній ситуації, визначити свої особистісні риси, які домінують, або ж навпаки, відсутні в його поведінці в умовах практичної діяльності.

2. *Принцип трансверсальності* (transversalite) був впроваджений у Франції в 1980 з метою реорганізувати теоретичне навчання майбутніх соціальних працівників. Цей принцип підготовки соціальних працівників характеризується міждисциплінарним підходом, а не тільки включенням у процес навчання численних дисциплін; використанням одних педагогічних підходів до типів підготовки, які ведуть до отримання дипломів одного рівня. Тобто трансверсальність, покликана організувати загальні навчання студентів суміжних спеціальностей, не тільки дозволяє економити людські ресурси, а й відповідає цілям підготовки фахівця, знайомого з характеристиками і особливостями інших професій соціальної сфери, що в майбутньому буде сприяти встановленню продуктивного професійного діалогу. Така практика широко використовується в центрах підготовки, де здійснюється навчання соціальних працівників за кількома спеціальностями. Частковий збіг тематики навчальних блоків дозволяє на сучасному етапі читати загальні навчальні курси, наприклад, для спеціалізованих вихователів, вихователів раннього дитинства і вихователів з моніторингу.

3. *Принцип знання соціальної діяльності* (savoir d'action). Його метою є введення особистості в системну підготовку, яка у своїх педагогічних формах і способах організації повинна враховувати: попередній досвід особистості в сфері соціальної діяльності; різні формальні аспекти, які можуть виникати в процесі підготовки за принципом почергового навчання; специфічну форму (зокрема, когнітивну) засвоєння знань кожним індивідом.

4. *Принцип модульної організації* навчального процесу (organisation modulaire). Його суть полягає в дробленні навчального блоку на модулі. Поняття навчального блоку (unit e de formation) було введено в систему підготовки фахівців соціальної сфери в 1980 з метою модернізації структури освітнього процесу. Дроблення на модулі – освітні одиниці, які входять до складу навчальних блоків, та дозволяють забезпечувати цілісність змісту навчального матеріалу, розвиває аналітичне і синтетичне мислення у студентів, полегшують проведення поточного та підсумкового контролю, а також сприяють більш успішній реалізації принципу трансверсальності. Наприклад, III-й рік підготовки асистентів соціальної служби і спеціалізованих вихователів передбачає вивчення трансверсального навчального блоку «Напрями соціальної політики», який в свою чергу ділиться на наступні тематичні модулі: «Політика боротьби проти бідності», «Політика інтеграції населення», «Імміграційна політика (закони Саркозі)», «Житлова політика», «Політика захисту прав і юстиції», «Децентралізація (цілі та зміст)», «Європа соціальна».

5. *Принцип моделювання* професійної діяльності в навчальному процесі (modelage) передбачає виконання вправ, які імітують майбутню професійну діяльність. За допомогою моделювання у студентів розвиваються здібності до проблемного осмислення своєї професійної діяльності шляхом постановки цілей, визначення

змісту, методів і форм даної діяльності. Цей принцип реалізується на всіх рівнях навчання, та допомагає проєктувати ситуації не тільки з майбутньої професійної діяльності, а й готує студентів до більш свідомої роботи в ході стажування.

6. Принцип свідомості й активності. Цей принцип є провідним, оскільки визначає головне спрямування пізнавальної діяльності студентів. Він впливає з мети і завдань соціальної школи, з особливостей процесу навчання, які передбачають осмислений і творчий підхід до опанування знань. Свідомому засвоєнню знань сприяють: роз'яснення мети і завдань ситуації, значення його для вирішення життєвих проблем, для перспектив суспільства; використання у процесі навчання мислительних операцій (аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції); позитивні емоції; мотиви навчання; раціональні прийоми роботи; критичний підхід у процесі викладання матеріалу та його засвоєння; належний контроль і самоконтроль. Свідомість у навчанні забезпечується високим рівнем активності студентів. Активізації пізнавальної діяльності сприяють: позитивне ставлення до навчання, інтерес до навчального матеріалу; позитивні емоції, викликані навчальною діяльністю; тісний зв'язок навчання з життям, що актуалізує значення наукових знань; єдність інтелектуальної та мовленнєвої діяльності; використання на практиці засвоєного матеріалу, умінь і навичок; використання знань для узагальнення інтелектуальних умінь при розв'язанні конкретних завдань; проблемне навчання; використання сучасних технічних засобів навчання [5, с.20-23].

Найчастіше, викладачі навчальних закладів з підготовки соціальних працівників, висувають до майбутніх фахівців *три основних вимоги*, – це, насамперед, гуманістичне спрямування особистості соціального працівника, який прагне займатися соціальною роботою; компетентність в області соціальної роботи та суміжних сферах – юридичній, медичній, психологічній, культурній і т.д.; вміння налагоджувати адекватні міжособис-

тисні відносини в різноманітних ситуаціях з об'єктами соціальної роботи.

Висновки. Для сприяння оптимізації процесів становлення і розвитку соціальної роботи в Україні величезне значення має вивчення, осмислення і адаптація досвіду, нагромадженого зарубіжними країнами, зокрема Франції з підготовки фахівців соціальної сфери. Виходячи із аналізу зарубіжного досвіду можна стверджувати, що підготовка соціальних працівників, в цій країні, здійснюється на високому рівні, а її ефективність контролюється відповідними органами. Теоретично навчання є не розділним із практичним якому виділено значно більше годин на підготовку, а ніж на засвоєння теорії. Найважливішою умовою вступу на спеціальність «соціальна робота» у Франції є: по-перше наявність в кандидатів певних особистісних якостей, мотивації, життєвого досвіду, що визначаються на спеціальному іспиті; по-друге, наявність повної середньої освіти, що підтверджується дипломом бакалавра відповідного профілю або еквівалентним йому дипломом професійної освіти; по-третє, зрілий вік майбутнього студента. Підготовка більш високого рівня передбачає також двох або трирічний досвід професійної діяльності з обов'язковою атестацією роботодавця або ж організації. Усі ці умови спрямовані на захист сфери соціальної роботи від професійної некомпетентності. Система підготовки соціальних працівників Франції є наскрізною і побудована за такими принципами освіти: принцип по черговості; принцип трансверсальності; принцип знання соціальної діяльності; принцип модульної організації; принцип моделювання; принцип свідомості й активності. Дослідження не претендує на повне його вивчення, багато питань ще не розкрито, зокрема ті що стосуються профільної та допрофільної підготовки, мотивації (внутрішньої та зовнішньої) студентів до роботи у соціальній сфері, а також підготовка магістрів в системі реформування освіти та отримання вчених ступенів з цієї галузі.

Список використаної літератури

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Безпалько О.В., Зверева І.Д., Кияниця З.П., Кузьмінський В.О. ; [за заг. ред. І.Д.Зверевої, Ж.В.Петрочко]. – К.: Фенікс, 2007. – С.234-235.
2. Лещук Г.В. Особливості організації практичної підготовки соціальних працівників у Франції / Г. В. Лещук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – № 2. – С.111-115.
3. Кашпирева Т.Б. Модернизация образования специалистов социальной сферы в системе многоуровневой подготовки студентов во Франции: дисс. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Кашпирева Татьяна Борисовна. – Тула, 2004. – С.52-54.
4. Лещук Г.В. Актуальні проблеми соціальної роботи у Франції / Г.В.Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2006. – №10. – С.59-61.
5. Ковчина І.М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом: навч.- метод. посібник / І.М.Ковчина. – К., 2001. – С.20-23.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017 р.

Голова Наталья

кандидат педагогических наук, доцент
преподаватель кафедры социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет
г.Хмельницкий, Украина

ПРИНЦИПЫ ПОДГОТОВКИ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВО ФРАНЦИИ

В статье установлено, что французская система обучения в институтах социальной работы отличается от украинской, связью между теорией и практикой. Проанализировано систему поступления кандидатов на направление подготовки «социальная работа». Исследовано, что для современной системы профессиональной подготовки специалистов социальной сферы, характерно является тесное взаимодействие учебных заведений, где осуществляется теоретическая подготовка и предприятий, которые являются базами для практического обучения. Охарактеризованы принципы социального образования во Франции.

Ключевые слова: социальное образование, социальный работник, принципы, система подготовки, обучения, кандидат.

Golova Nataliya

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Lecturer of the Department of Social Work and Social Pedagogy
National University of Khmelnytsky, Khmelnytsky, Ukraine

**PRICIPLES OF SOCIAL WORKERS TRAINING WHILE PREPARING FOR THE FUTURE
PROFESSIONAL ACTIVITY IN FRANCE**

The system of training of social workers in France is built on the following principles of education as: the principle of priority; transversality principle; the principle of social knowledge; modular principle of organization; modeling principle; principle of consciousness and activity. It has been established that the characteristic feature of the modern system of professional training in social work in France is close interaction between educational institutions, where the theoretical preparation is carried and businesses that are bases for practical training. This opens up opportunities for numerous experiments in the development of new forms of content and areas of continuing education. Thus, the training of social workers is based on the principle of alternating training where theoretical training periods alternate with periods of training in various schools, social services, organizations and institutions.

Key words: education in social work sphere, social worker, principles, system of training, teaching, candidate.